

ANALELE PUTNEI

III

2007

2

SUMAR

CUVÂNT ÎNAINTE..... 3

COLOCVIILE PUTNEI, IV

ARHIMANDRIT MELCHISEDEC VELNIC, Un odor regăsit: cununa moaștelor Sfântului Simeon de la Muntele Minunat (1463)	5
MARIA MAGDALENA SZÉKELY, Taina mormântului de la Mirăuți. Un indiciu spre dezlegare.....	13
ȘTEFAN S. GOROVEI, Informație, propagandă, mistificare: scrisoarea din 25 ianuarie 1475.....	21
OVIDIU CRISTEA, Portrete paralele: Filip cel Bun și Ștefan cel Mare.....	27
BOGDAN-PETRU MALEON, Veniturile mitropoliei și episcopiiilor moldovenești în vremea lui Ștefan cel Mare. Proveniență și modalități de colectare	43
LIVIU PILAT, Începutul domniei lui Ștefan cel Mare și activitatea franciscanilor observați în Moldova	55
ȘTEFAN S. GOROVEI, Amintirea lui Ștefan cel Mare la Colomeea.....	67

DEZBATERI

ȘTEFAN S. GOROVEI, Cronologii controversate în istoria lui Ștefan cel Mare. Observații asupra izvoarelor	75
LIVIU PILAT, <i>Respublica Christiana</i> și Moldova (1471–1474)	91

RESTITUIRI

VALENTINA PELIN, Manuscrise din domnia lui Ștefan cel Mare (I)	105
--	-----

*

FIȘIER BIBLIOGRAFIC (III).....	123
ABREVIERI	127

CUVÂNT ÎNAINTE

Contribuții noi referitoare la strălucita epocă pentru a cărei studiere a fost întemeiat, la Putna, Centrul de Cercetare și Documentare „Ștefan cel Mare” sunt valorificate în cele trei secțiuni tematice ale prezentei fascicule a „Analelor Putnei”. Unele dintre ele constituie, de altfel, rezultatul direct al activităților inițiate de această instituție.

Conform regulii statornicite deja, primul grupaj cuprinde comunicări prezentate la colocviul organizat de Centrul de Cercetare și Documentare „Ștefan cel Mare” al Sfintei Mănăstiri Putna în colaborare cu *Programul de cercetări privind ideologia medievală a puterii* (Iași, 15 martie 2007), în cadrul manifestărilor prilejuite de împlinirea a 550 de ani de la urcarea lui Ștefan cel Mare pe tronul Moldovei. Programul Colocviului **ȘTEFAN CEL MARE. Izvoare și interpretări** (*Colocviile Putnei*, IV) a înscris următoarele opt comunicări: Arhim. Melchisedec Velnic, *Un odor regăsit: cununa moaștelor Sfântului Simeon de la Muntele Minunat (1463)*; Maria Magdalena Székely, *Taina mormântului de la Mirăuți. Un indiciu spre dezlegare*¹; Petronel Zahariuc, *Un document necunoscut de la Ștefan cel Mare*²; Ștefan S. Gorovei, *Informație, propagandă, mistificare: scrisoarea din 25 ianuarie 1475*; Ovidiu Cristea, *Portrete paralele: Filip cel Bun și Ștefan cel Mare*; Bogdan-Petru Maleon, *Venituri eclesiastice în Moldova lui Ștefan cel Mare*³; Liviu Pilat, *„Convertirea” lui Petru Aron și începutul domniei lui Ștefan cel Mare*⁴; Ștefan S. Gorovei, *Amintirea lui Ștefan cel Mare la Colomeea*.

Rubrica **Dezbateri** reunește două comunicări citite la Institutul de Istorie „N. Iorga” din București, în cadrul Programului *Europa Centrală, Țările Române și spațiul pontic*, la 6 februarie 2007.

La rubrica **Restituiri**, se începe publicarea studiului *Manuscrise din domnia lui Ștefan cel Mare* al regretatei cercetătoare Valentina Pelin, rămas în manuscris după decesul prematur al autoarei și pregătit pentru tipar de Valentina Eșanu și Andrei Eșanu.

Se adaugă o nouă serie a *Fișierului bibliografic*, consemnând lucrări publicate în ultimii ani, în legătură cu diverse aspecte ale aceleiași epoci.

*

¹ Cu acordul autorului, această comunicare a fost reportată numărului următor al revistei.

² Înglobează și textul comunicării *Observații privitoare la veșmântul de la Mirăuți*, prezentată la Simpozionul „Artă și civilizație medievală”, Suceava, 24 noiembrie 2006.

³ Se publică sub un titlu ușor modificat.

⁴ Se publică sub un titlu ușor modificat.

Activitatea Centrului de Cercetare și Documentare „Ștefan cel Mare” al Sfintei Mănăstiri Putna prezintă, și în cel de-al treilea an al existenței sale, realizări care ilustrează continuitatea programului fixat la întemeiere. S-au organizat două reuniuni științifice din seria *Colocviilor Putnei* – **IV** (Iași, martie 2007) și **V** (Mănăstirea Putna, septembrie 2007) –, s-au tipărit trei volume (N. Iorga, *Pomenirea lui Ștefan cel Mare; Cuvinte despre Ștefan cel Mare, I și II*) și prima fasciculă din acest an a „Analelor Putnei”, iar un alt volum (*Cercetări arheologice la Mănăstirea Putna, I*) se află acum sub teascurile tipografiei.

REDAȚIA

FIȘIER BIBLIOGRAFIC (III)

Altfel despre Ștefan cel Mare, cuvânt înainte de IPS Pimen, Arhiepiscopul Sucevei și Rădăuților, București, 2004, 297 p.

Luminița ANDREI, *De la Arthur la Ștefan cel Mare. Destinul miturilor și legendelor despre regi la britanici și români*, Iași, 2004, 196 p.

Alexandru ARTIMON, *Mărturii istorico-arheologice privind orașele din sud-vestul Moldovei în vremea lui Ștefan cel Mare*, în vol. *Ștefan cel Mare și Sfânt în memoria băcăuanilor*, p. 101–156.

Elena ARTIMON, Lăcrămioara MARIN-STRATULAT, *Ștefan cel Mare reflectat în medaliile din colecțiile Complexului Muzeal „Iulian Antonescu”*, în vol. *Ștefan cel Mare și Sfânt – 500. Evocări băcăuane*, p. 163–182.

Paraschiva-Victoria BATARIUC, *Biserici din timpul lui Ștefan cel Mare la Suceava*, în **AT**, XII–XIII, 2002–2003, p. 13–26.

Eadem, *Motive decorative pe cahle datând din timpul domniei lui Ștefan cel Mare la Cetatea de Scaun a Sucevei*, în vol. *Ștefan cel Mare și Sfânt în memoria băcăuanilor*, p. 157–172.

Vlad BEDROS, *Rolul ideologiei politice în apariția și fixarea tipului de necropolă voievodală în Moldova secolelor al XV-lea și al XVI-lea*, în **RMI**, LXXII, 2001–2003, 1, p. 35–40.

Maria BERCEANU, *Posteritatea lui Ștefan cel Mare*, în vol. *Ștefan cel Mare și Sfânt – 500. Evocări băcăuane*, p. 112–121.

Eadem, *Relații matrimoniale în timpul lui Ștefan cel Mare*, în vol. *Ștefan cel Mare și Sfânt în memoria băcăuanilor*, p. 173–188.

Georges BOISNARD, *Viața lui Ștefan cel Mare. Ghid cultural*, București, 2004, 104 p.

Miluță Th. BORTĂ, *Evoluția stării de spirit românești generate de personalitatea și epoca lui Ștefan cel Mare*, în vol. *Ștefan cel Mare și Sfânt – 500. Evocări băcăuane*, p. 122–131.

Constantin BURAC, *Așezările Țării Moldovei din epoca lui Ștefan cel Mare*, București, 2004, 423 p.

Gheorghe BURLACU, *Ștefan cel Mare – Borzeștii și Bacăul*, în vol. *Ștefan cel Mare și Sfânt în memoria băcăuanilor*, p. 29–72.

CALINIC Argatu, *Sfântul Voievod Ștefan cel Mare între Cer și genune*, cuvânt înainte de Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, Cluj-Napoca, 2004, 182 p + 8 planșe.

Ioan CATANĂ, *Ștefan cel Mare și Sfânt – omagiu filatelic*, în vol. *Ștefan cel Mare și Sfânt – 500. Evocări băcăuane*, p. 191–195.

Stela CHEPTEA, *Biserica „Sfântul Gheorghe” și Curtea Domnească Hârlău*, Iași, 2004, 95 p.

Jean CIUȚĂ, *Florilegiul „Ștefaniadei Băcăuane”*. *Dialog imaginar*, în vol. *Ștefan cel Mare și Sfânt – 500. Evocări băcăuane*, p. 140–146.

Idem, *O posibilă și necesară reconsiderare hermeneutică a „Portretului lui Ștefan cel Mare”*, în vol. *Ștefan cel Mare și Sfânt – 500. Evocări băcăuane*, p. 23–28.

Grigore CODRESCU, *Imaginea lui Ștefan cel Mare în drama istorică „Apus de soare” de Barbu Delavrancea – realitate istorică și mit*, în vol. *Ștefan cel Mare și Sfânt – 500. Evocări băcăuane*, p. 132–139.

Ovidiu CRISTEA, *Matthias Corvin et l'expédition de Bayezid II contre la Moldavie (1484)*, în **RRH**, XLII, 2003, 1–4, p. 81–88.

Idem, *La pace tesa: i rapporti veneto-ottomani nel 1484*, în „Annuario. Istituto Romeno di Cultura e Ricerca Umanistica di Venezia”, 5, 2003, p. 277–286, și în vol. *Peuples, états et nations dans le Sud-Est de l'Europe*, IXe Congrès International des Études du Sud-Est Européen, 30 août – 4 septembre 2004. Contributions roumaines, București, 2004, p. 155–170 (cu două documente în anexe).

Idem, *Ștefan cel Mare și Daniil Sihuștrul. Notă asupra relației dintre prinț și omul sfânt în Țările Române*, în vol. *Altfel despre Ștefan cel Mare*, p. 287–293.

Tatiana CRUCEANU, Didi ALISTAR, *Chilia – 1462: o ecuație cu mai multe necunoscute în raporturile tensionate Ștefan – Țepeș*, în vol. *Ștefan cel Mare și Sfânt în memoria băcăuanilor*, p. 91–100.

Vasile M. DEMCIUC, *Moldova – „această poartă a Creștinătății”*, în vol. *Ștefan cel Mare și Sfânt în memoria băcăuanilor*, p. 189–192.

Sorin DUMITRESCU, *Goticii bazilei ai Moldovei și modelul lor ecumenic*, în vol. *Altfel despre Ștefan cel Mare*, p. 243–259.

Idem, *Meritul și mila*, în vol. *Altfel despre Ștefan cel Mare*, p. 9–17.

Alexandru ELIAN, *Moldova și Bizanțul în secolul al XV-lea*, în vol. *Altfel despre Ștefan cel Mare*, p. 21–136.

Cornel GALBEN, *Ștefan cel Mare și Sfânt între legendă și adevăr*, în vol. *Ștefan cel Mare și Sfânt în memoria băcăuanilor*, p. 201–210.

Eugen GLÜCK, *A Hebrew Chronicle about the Romanians*, în „Romanian Civilization”, III, Spring–Summer 1994, 1, p. 37–42.

Adrian HORODNIC, *Observații asupra evoluției domeniului Mănăstirii Putna în timpul domniei lui Ștefan cel Mare*, în vol. *Ștefan cel Mare și Sfânt – 500. Evocări băcăuane*, p. 29–38.

Silvia IACOBESCU, *Arta miniaturii în epoca lui Ștefan cel Mare (Tetraevanghelul de la Humor)*, în vol. *Ștefan cel Mare și Sfânt – 500. Evocări băcăuane*, p. 62–67.

Dorinel ICHIM, *Imagini ale arhitecturii de lemn din epoca lui Ștefan cel Mare și Sfânt*, în vol. *Ștefan cel Mare și Sfânt – 500. Evocări băcăuane*, p. 39–48.

Constantin LEONTE, *Canonizarea Bincredinciosului Voievod Ștefan cel Mare și Sfânt*, în vol. *Ștefan cel Mare și Sfânt în memoria băcăuanilor*, p. 223–230.

Idem, *Ștefan cel Mare și Sfânt și Cuviosul Daniil Sihastru*, în vol. *Ștefan cel Mare și Sfânt – 500. Evocări băcăuane*, p. 147–162.

Anca MANOLESCU, *Sihaștri, prinți și locuri*, în vol. *Altfel despre Ștefan cel Mare*, p. 275–286.

Victor MITOCARU, *Marginalii la o comemorare*, în vol. *Ștefan cel Mare și Sfânt – 500. Evocări băcăuane*, p. 196–199.

Ioan MITREA, *Ștefan cel Mare în memoria băcăuanilor*, în vol. *Ștefan cel Mare și Sfânt în memoria băcăuanilor*, p. 231–270.

Ioan MOLDOVEANU, *Ștefan cel Mare și Sfânt, protector al Locurilor Sfinte*, în vol. *Altfel despre Ștefan cel Mare*, p. 217–239.

Dumitru NASTASE, *Ștefan cel Mare împărat*, în vol. *Altfel despre Ștefan cel Mare*, p. 157–201.

Emilian NICA, *Sfântul Ștefan cel Mare și Mănăstirea Neamț*, în **TV**, XIV (LXXX), 2004, 7–12, p. 320–325.

Ernest OBERLÄNDER-TĂRNOVEANU, *Emisiunile monetare bătute pe teritoriul Moldovei în vremea lui Ștefan cel Mare (1457–1504). O analiză critică*, în **CN**, IX–XI, 2003–2005, p. 299–388.

Ovidiu OLAR, *Arhanghelul Măriei Sale. Scurte considerații privind cultul Arhanghelului Mihail în Moldova lui Ștefan*, în vol. *Altfel despre Ștefan cel Mare*, p. 203–216.

Ștefan OLTEANU, *Considerații privind raporturile Moldovei cu republicile italiene în vremea lui Ștefan cel Mare*, în vol. *Ștefan cel Mare și Sfânt în memoria băcăuanilor*, p. 19–28.

Mircea PĂCURARIU, *De ce îl cinștim pe „binecredinciosul domn Ștefan cel Mare și Sfânt” ?*, în **TV**, XIV (LXXX), 2004, 7–12, p. 276–283.

Gruie PITICAR, *Ștefan cel Mare în literatura română*, în vol. *Ștefan cel Mare și Sfânt în memoria băcăuanilor*, p. 211–222.

Emilian POPESCU, *Chipul creștin-ortodox al lui Ștefan cel Mare*, în **TV**, XIV (LXXX), 2004, 7–12, p. 284–305.

Marius PORUMB, *Vestigii inedite de la Vad (jud. Cluj)*, în **AT**, XII–XIII, 2002–2003, p. 77–79.

Geanina ROȘU, *Tabloul funerar din pronaosul bisericii Arbore. Semnificații. Restaurare*, în **RMI**, LXXII, 2001–2003, 1, p. 5–26.

André SCRIMA, *Ștefan cel Mare: de la „narațiunea inițiativă” la „sanctuarul superior”. Interludiu hermeneutic pe marginea unui „legendar” românesc*, în vol. *Altfel despre Ștefan cel Mare*, p. 261–274.

Tereza SINIGALIA, *Programul iconografic al spațiului funerar din biserica Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul din satul Arbore*, în **RMI**, LXXII, 2001–2003, 1, p. 27–34.

Relu-Zanfir STOIAN, *Ștefan cel Mare și Sfânt, domnul Moldovei, Mihai Eminescu, domnul literelor române*, în vol. *Ștefan cel Mare și Sfânt – 500. Evocări băcăuane*, p. 183–190.

Corneliu STOICA, *Valea Troțușului în timpul lui Ștefan cel Mare*, în vol. *Ștefan cel Mare și Sfânt în memoria băcăuanilor*, p. 73–90.

Laurențiu STROE, *Moldova în relațiile internaționale. Război și pace la Chilia (a doua jumătate a secolului al XV-lea)*, în vol. *Ștefan cel Mare și Sfânt – 500. Evocări băcăuane*, p. 84–94.

Maria Magdalena SZÉKELY, Ștefan S. GOROVEI, „*Semne și minuni*” pentru Ștefan voievod. *Note de mentalitate medievală*, în vol. *Altfel despre Ștefan cel Mare*, p. 137–156.

Ștefan cel Mare și Sfânt în memoria băcăuanilor, îngrijit de Ioan Mitrea, Alexandru Artimon, Bacău, 2004, 270 p.

Ștefan cel Mare și Sfânt – 500. Evocări băcăuane, Bacău, 2004, 199 p.

Ștefan ȘTEFĂNESCU, *Ștefan cel Mare – domn al Moldovei și al tuturor românilor*, în vol. *Ștefan cel Mare și Sfânt în memoria băcăuanilor*, p. 11–18.

Paul-Valerian TIMOFTE, *Arta militară în vremea lui Ștefan cel Mare*, în vol. *Ștefan cel Mare și Sfânt în memoria băcăuanilor*, p. 193–200.

Florin ȚUSCANU, *Ștefan cel Mare și episcopii Romanului*, în **TV**, XIV (LXXX), 2004, 7–12, p. 326–332.

Idem, *Ștefan cel Mare și Episcopii Romanului*, în vol. *Ștefan cel Mare și Sfânt – 500. Evocări băcăuane*, p. 104–111.

Ioan UNGUREANU, *O învoială dintre membrii familiei Tudor, întărită de Ștefan cel Mare, privind stăpânirea satelor Trebeș și Drăgești*, în vol. *Ștefan cel Mare și Sfânt – 500. Evocări băcăuane*, p. 95–103.

Mihai VASILIU, *Raporturile de vasalitate față de Poartă în vremea lui Ștefan cel Mare*, în vol. *Ștefan cel Mare și Sfânt – 500. Evocări băcăuane*, p. 68–83.

Ion VICOVAN, „*Preasfințitul mitropolit chir Theoctist I (1453–1477) – pomăzuitorul Sfântului Voievod Ștefan cel Mare*”, în **TV**, XIV (LXXX), 2004, 7–12, p. 306–319.

Dumitru ZAHARIA, *Monument ecleziastic băcăuan, din epoca lui Ștefan cel Mare*, în vol. *Ștefan cel Mare și Sfânt – 500. Evocări băcăuane*, p. 49–61.

(Maria Magdalena Székely)

ABREVIERI

- AIIAC** = Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie, Cluj
AIIAI = Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”, Iași
AIIIX = Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol”, Iași
ALIL = Anuarul de Lingvistică și Istorie Literară
AMM = Acta Moldaviae Meridionalis
AMN = Acta Musei Napocensis
AP = Analele Putnei
ARBSH = Académie Roumaine. Bulletin de la Section Historique
ArhGen = Arhiva Genealogică
ARMSI = Academia Române. Memoriile Secțiunii Istorice
ASV = Archivio Segreto Vaticano
AȘUI = Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași
AT = Ars Transsilvaniae
BBRF = Buletinul Bibliotecii Române din Freiburg
BCIR = Buletinul Comisiei Istorice a României
BCMI = Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice
BMI = Buletinul Monumentelor Istorice
BOR = Biserica Ortodoxă Română
CC = Codrul Cosminului
CDM = Catalogul documentelor moldovenești din Arhivele Centrale de Stat
CI = Cercetări Istorice
CL = Cercetări Literare
CN = Cercetări Numismatice
DIR = Documente privind istoria României
DOP = Dumbarton Oaks Papers
DRH = Documenta Romaniae Historica
EB = Études balkaniques
FHDR = Fontes Historiae Daco-Romanae
HUS = Harvard Ukrainian Studies
IN = Ion Neculce
MA = Mitropolia Ardealului
MB = Mitropolia Banatului
MemAnt = Memoria Antiquitatis
MI = Magazin Istoric
MMS = Mitropolia Moldovei și Sucevei
MN = Muzeul Național
MO = Mitropolia Olteniei
NEH = Nouvelles Études d’Histoire
OI = Opțiuni Istoriografice
RA = Revista Arhivelor

- RC** = Revista Catolică
RdI = Revista de Istorie
REI = Revue des Études Islamiques
RER = Revue des Études Roumaines
RESEE = Revue des Études Sud-Est Européennes
RHSEE = Revue Historique du Sud-Est Européen
RI = Revista Istorică
RIAF = Revista pentru Istorie, Arheologie și Filologie
RIM = Revista de Istorie a Moldovei
RIR = Revista Istorică Română
RIS = Revista de Istorie Socială
RITL = Revista de Istorie și Teorie Literară
RM = Revista Muzeelor
RMI = Revista Monumentelor Istorice
RRH = Revue Roumaine d'Histoire
Rsl = Romanoslavica
SAI = Studii și Articole de Istorie
SCI = Studii și Cercetări Istorice
SCIA = Studii și Cercetări de Istoria Artei
SCȘI = Studii și Cercetări Științifice, Iași
SMIM = Studii și Materiale de Istorie Medie
SOF = Südost Forschungen
SUBB = Studia Universitatis Babeș-Bolyai
TV = Teologie și Viață
Ukb = Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen

ÎN ATENȚIA COLABORATORILOR

Revista „Analele Putnei” acceptă spre publicare studii, articole, note, însemnări, documente, recenzii, note bibliografice referitoare la epoca lui Ștefan cel Mare și la istoria Mănăstirii Putna.

Încredințând un text „Analelor Putnei”, autorul se angajează, implicit, să nu predea același text unei alte reviste științifice și nici să nu îl includă într-un volum (colectiv sau personal), a cărui apariție s-ar produce înaintea numărului aferent din revistă. Colaboratorii sunt rugați să anunțe Redacția în cazul când același text este predat și unei alte publicații (în versiunea originală sau în traducere), când textul respectiv face deja parte dintr-un volum predat unei edituri (sau aflat într-un stadiu avansat de definitivare), precum și în cazul când unele afirmații sau citări din note necesită anumite actualizări. Prevenită, Redacția va adopta soluția socotită optimă.

Redacția poate accepta preluarea unor articole publicate în alte reviste, dacă acestea prezintă un interes deosebit pentru tematica și direcțiile „Analelor Putnei”. Într-un asemenea caz, autorul are datoria să obțină acordul publicației din care urmează să se preia respectivul text. În chip identic, pentru ca un studiu tipărit întâi în „Analele Putnei” să poată fi reproduș într-o altă publicație (revistă, volum colectiv sau personal), autorul are datoria de a cere permisiunea Redacției.

Materialele propuse spre publicare revistei „Analele Putnei” vor fi prezentate pe dischetă sau CD, culese în programul WORD for WINDOWS sau într-unul compatibil, împreună cu un exemplar imprimat. Fotografiile și desenele (bine executate, astfel încât să permită reproducerea) vor fi numerotate și însoțite de explicații, indicându-se în manuscris locul unde trebuie așezată fiecare imagine. În absența acestor precizări, Redacția va grupa ilustrațiile – cu sau fără explicații – la sfârșitul textului, în funcție de spațiul disponibil.

Colaboratorii sunt rugați să prezinte materialele în formă finită, ținând seama de faptul că nu întotdeauna li se va putea asigura trimiterea unei corecturi; într-o asemenea situație, corectura va fi efectuată de Redacție, urmărindu-se respectarea manuscrisului.

Referințele bibliografice trebuie să se conformeze uzanțelor revistei, în ceea ce privește sublinierile, abrevierile etc.

Manuscrisele care nu vor respecta toate aceste reguli nu vor fi reținute în vederea publicării.

Revista „Analele Putnei” dorește să încurajeze dialogul, schimbul de idei, dezbaterile științifice a problemelor istorice neclare sau controversate. În acest cadru, dreptul la replică va fi implicit asigurat, sub condiția respectării normelor și limitelor îndeobște acceptate.

Redacția își rezervă dreptul de a planifica materialele potrivit necesităților revistei și de a nu le reține pe acelea care, dintr-un motiv sau altul, nu răspund acestora.

Redacția își rezervă, de asemenea, dreptul de a face îndreptările socotite necesare în ceea ce privește forma textelor, consultând însă pe autori cu privire la eventualele modificări ale fondului.

Responsabilitatea pentru conținutul științific al textelor publicate revine în întregime autorilor.